

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИК ПАРТИЯСЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ НЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТ БОЛГАШ НЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1961 ч.
АПРЕЛЬ
8
СУББОТА
№ 84 (4874).
Өртөө 2 көп.

ЧЕРНИҢ ЧАСКЫ ШЫГЫ—чаагай дүжүттүн магадылалы

Ак-Хаянын хову турлаанда Баштайгы хүннерде

«ЧЫРАА-БАЖЫ» совхозун Ак-Хаяны хову турлаа таарымчалык деңгээлдеги тармактарына ниети чуртталга бажыны кыдырган, январь-февраль, ноябрьды кызыл булун организастаттыган, парторганьзациянын мында быгыглан агитаторлары ажылап тураар.

Эш Кошкар-оол удурткан № 3 трактор-хову бригаданын механизаторлары баштайгы үш хүн 360 гектардын шыгын бажырып илеришкен. Күр черлерин немей шигээни алып сөрүлдү-биле бригаданын хөроожөнөр эвенозу 200 гектарнын хараганын аштап арыгалаан.

БИЧЕ-ТЕП, «Шеклар» совхозун шөлдеринде часкы хову ажылы калбарган. Шык бажырыкымында 10 трактор агрегаттары дөрт хүн 470 гектарны илеришкен.

Ажылын баштайгы хүннеринде илериш чөпчөстөрү айтырып чутула. Хову ажылы мессалыг өтөгөдөй чөдир совхозтун 7 тракторлары септеткинээр, тараа культураларынын үренини бүрүн белетткинээр. Хову тураларында таарымчалык байдал четче тургустумнаан.

Совхозтун эртен чайын болгаш күзүн алдарып белеткен шөдү чүтү-

Бирги кварталдын түннелдери болгаш бистиң сорулгаларывыс

СЭКП ТН-нын январь Пленумунун шийтпирлери-биле сорук кирген бистиң областың нөдөз ажылагыйнын ажы-ишчилери 1961 чылда чер болгаш мал ажылынын протуларын бүдүрер болгаш күрүнне садар талазы-биле бедиткен социалистик хүлээлгелерин алганнар. Алган хүлээлгелерин хуусаа бетинде күүседери дээр чарыш хүн бүрү улам-на калбарып, чарышка механизаторлар, хойжулар, саанчылар, хаван болгаш бызаа амакчылары, кадарчылар болгаш колхозтар биле совхозтарнын өске-даа ажылдачылары улам хайу-биле киржил туралар.

Мал ажылын шийтпирлик нөдүрери—партия болгаш совет организацияларын, нөдүрери бүгү ажыл-ишчилериниң эң чутула сорулгалы болур. Эрт бүдүрерин нөдүрериниң айтырышын шийтпирлээрде, күр черлерин шигээдип алыры дээр чарышын шийтпирлер турганыныкы шыкша чутулалар көрүс бис деп ош Н. С. Хрущев айткан болгай. Эр, хөроожөн колхозчулар болгаш совхозтарнын амакчылары бо чылын 6,4 миллион пуд тарааны, 18,5 муң тонна эвтин, 16 муң тонна сүттү болгаш 1702 тонна дүктү садарын хүлээнгенер.

Ам чеди чылдын үшкү чылынын баштайгы кварталда доозулган. Колхозтар болгаш совхозтар бирги кварталда кандыг түннелдерин бедиткен алганны база квартал планын кичээлдерин күүсеткенерин көрүп болур. Районнарнын колхозтарынын болгаш совхозтарынын хей нурууну күрүннеге эрт садарынын планын күүсеткенер. Область эрт садарынын квартал планын нитизи-биле 136 хуу күүсеткен. Барын-Хемчин, Бай-Тайга, Сут-Хөл, Наз-Хем районнары күрүннеге эрт садарынын квартал планын бүдүн чартып—ийи напал амыр күүсеткеш, эки көргүзүлгү болганнар.

Танды районну нитизи-биле ош шиктенде «Элегес», «Межегей», «Нызыл партизан», «Тимлеге» совхозтар, Бай-Тайгада «Тээли», Улуг-Хемде «УТНА 25 чылы» совхозтар планын күүсеткенер. Танды районнун болгаш үстүнде адаттын совхозтарнын удуртучулары Эрткен чылдарын аарыгыг четпестеринден чарлып албаанын, боттарынын ажылын СЭКП ТН-нын январь Пленумунун шийтпирлерин суугаар эде тургуспаанын, чаа чылдын эгейинден тура-ла багай ачылдап илгенни бирги кварталдын түннелдери көргүскен.

Бир эвес бүгү кураваыларны бажыраш болдунар аргаларын четче болгаш долу ажылаарыныкы кичээлдерин бүгү черлерге укладырган турган болза, эрт бүдүрер талазы-биле амылды түннелдери амыгзын-даа ырап артын болур турган. Чамдын колхозтар болгаш совхозтар ажылагыйга дүргөн, өзү-үчүк малды—хаван амылын айдыга чөдир уналар көрбөй туралар. Эрткен иштегенде күрүннеге саткан эвтинин кыстага хаван эвди шоолуг эвес черин ап турарын-даа оң-биле тайылбырлап болур. Бо чылын областтын колхозтары болгаш совхозтары 40.000 баштан эвзеш эвес хаваанын семирттир азыраар ужурлуг. Ол хиреде баштайгы үш айларда чүгө 1840 хавааныны семирттир азырааш, 4300 башты азыраалга тургуспаан. Бай-Тайга, Барын-Хемчин, Чөөн-Хемчин болгаш Сут-Хөл районнары хаваан эвдин көмүч эвзешти бүдүргөн. Хаваан ажылын хөгжүдөр талазы-биле Мурнуу талааны районнарда чүү-даа кылдырмаан, көлхөз бүрүзү хаваан фермалыг турду деп СЭКП обкомунун шийтпирин күүсеттинейн турар.

Чамдын ажыл-агыйларда хаваан оолдары чок бооп турары хаваан эвдин бүдүрерин дүвүренчиг байдалга чөдирил турар. Хаваанынын кышкы оолдашыны барык эртен, а бистер четчир саннык чарыш оолдарын албайн барган бис. Бо өлкөдү дүргүздө Чаа-Халда чүгө 37 баш, Чөөн-Хемчинде 28 баш хаваан оолдары элдинген, мында удуртучу эштер эрт бүдүрер тала-

чөми хей-даа ажыл-агыйлар чөмгерилгени багай организастааш, сүт саалдазын куудулап туралар. Савааны инентерге доорал, хайындырып бербейн, шөлдөн сөөртүп келгеш-ле олчаан салып бээр чорук сүт саалдазын кандыг-даа эки салдар бербес. Чамдын ажыл-агыйлар силесту инентерге үзүттелиши-кинниг берип туралар. Улуг-Хем районга чоруткан хыналдадан көлхозтарда сүт саалдазынын айда азы он хонукта онаалдары чок бооп турары илерези.

Сүт саалдазынын талазы-биле немелде телеверин тыпсырын элээн хай районнар боттандырбайн турар. Ол чорук колхозтарын, фермаларын болгаш тус-тус малчынарнын алган хүлээлгезин күүседиринге чүт-күлүн куудулар турар.

Сүттү күрүннеге садарын күүсетпейн барган чоруткун бир чылдаганы болза, он ажыл-агыйнын иштини хөроожөлдөргө дыкка хайну амыглаша, чамдыкта көтүргөзөр чорукту болдуруп турарында болган. Чижээ, Наз-Хем районнун «Совет Тыва» көлхозу хуңунуң 180—200 кг сүттү саап алгаш, он чүгө 30 кг сөдүп турар, а эселерини ажыл-агыйнын январь-февраль иштини хөроожөлдөргө барып турар. Ол-на районнун «Коммунизмче орук», Улуг-Хемдин Жидан атыг болгаш «Чолураа» көлхозтарында сүттү ыначар чарыгарда чүүлдер база бар.

Бир эвес СЭКП районнары, колхозтарнын болгаш совхозтарнын партия организастаары сүт бүдүрериниң тапкын хүн бүрүдө күш-тедирип, оң чарыгдалыга көрүчүрүмү тургузуп, малчынар өзү-өзүлүг социалистик чарышты бүтүрүмдөөлөр хөрирлик эвес кыдыр организастап турган болза, күрүннеге сүт садарынын квартал планын күүседир аргалар биске турган. Бо чылын колхозтарнын болгаш совхозтарнын сүт бүдүрериниң болгаш садарынын талазы-биле алган хүлээлгелери улуг болгаш күүсөтүшкүчүрүмүңерин көгөз, ынчалза-даа олар күүсеттинер аргалыг.

СЭКП-нин XXII съездинге алдар болдунар социалистик чарышты калбартып, партия организастаарынын организастаачы ажыл-чорударынын социалистик хүлээлгелерин күүсеттинерге уландырып бедик деңгеле тургузары эрежок чутула.

Онаалда күүсеттинген СЭКП ТН-нын январь Пленумунун шийтпирлерин амыдыралга боттандырдышаан. Коммунист партиянын XXII съездинге алдар болду дүргөн социалистик чарышты калбартып, мурнакчыларын ажылаан дүрүктүлүгүне дааныш турган. Эрткен районнун көдөзө ажыл-агыйнын ажыл-ишчилери чеди чылдын үшкү кварталында күрүннеге сүт садарынын планын онаалдарынын 130 хуу күүсеткенер.

Сүттү бүдүрер болгаш күрүннеге салар талазы-биле «Ызыл сүндүс» көлхоз (даргазы эш Борбак-оол, партия организастаачы секретари эш Ийла) социалистик чарыштын тылселги болган. Эң ажыл-агый күрүннеге сүт садарынын 1 кварталда планын онаалдазын 386 хуу күүсеткен. Нарында «Коммунизмче орук» көлхоз (даргазы эш Шойжу, партия организастаачы секретари эш Бар-оол) квартал планын 189 хуу күүсеткеш, чарышка ийниг черин алган. Бай-Тайга «Чаа орук» көлхоз планын 105 хуу күүсеткеш, үшкү черге үгөн.

T. БЕГИЗ.

Тарылга шөлүчө

«Сут-Хөл» совхозун Ишкин салбарынын механизаторлары болгаш ажылынын 5 тракторун, бирөөзи-ле беш корпустуг 6 трактор андазынын, 64 илериш, 12 тергени сепкинтер, кызыл-так, сула, арбай үреништерин 148 тоннаны артып алыскаан.

Тарылга шөлүчө 535 тонна өдөк түктөгөн, мындыг-даа болза, ол эвезин болган. Шык бажырышкын эгелдерин кырында. Салбарынын ажыл-ишчилери 4 суттарында бу-галарын аштагалаан. Дөүш сөүт-төдөккөн, тарылга шөлүчө сүт-күлүн салып алыл берген.

Эш Дамчар-оолдун 15 кижик со-ставыг эвенозу бир суттарыга бу-галын ажылаарында белен кыдыр сепкен белеткен. Огорол бригаданы 3 гектар шөлде өдөк түктөгөн болгаш 30га рассадаларын эвотурп турар.

M. ОЧУР.

НОГАА ЭВЕНОЗУНДА

Улуг-Хем районда «Улуг-Хая» совхозтун Кыч-Чыраа салбарынын Сес-Теректе ногаа эвенозун хөроожөтөн ногаа аймаалдан бедик дү-жүттү эвотурп дээр кызымак ажыла-лап турар.

Эвенозун киржикичтери кымыр-гыштан 140 кезек шыгыларын, 60 муң ирик-өдөк савакчыларынын белеткеп кыпкан, ногаа рассадаларын белеткеп кыпкан. 130 ажыл шиктенер амылаарын ажылап кырып турар. Трактористтер «ДТ-54», «Беларус» деп тракторлар-биле өдөк эвотурпун үтүктүлөп турар. Ам үш түс тыяа өдөк сөөртүгөн, оң чамдыктын паристерге ажылаша. К. Суруш-оол, Д. Дыртык, И. Бир-дежик болгаш ош-да өскөдөр эвенозу кызымак ажылап турар.

A. ДОНГАК.

Эрзинге чер ажылын сайзырадыр

Мал ажылы биле чер ажылы бөт-боттарынын аразында түдүш харыла-залыг. Мындыг түрүжө, Эрзин ра-йонга бо талазы-биле улуг чысты-тып турган, чүл дээрге чер ажылын ийги, хавын үшкү чергенин айты-рыш кыдыр саваан, мал ажылы-нын бедик көдүрүлүшүнүн чыгыга талалап чөдир алырын бодан тур-ган. Оң ийгичер чөдир алыштын чыгыдан районнун бодулан практи-калык көргүсөк. Мал чөмөри ку-культураларын, ылыгыга кукуруза-зынын тарылгазын өзү барыгала-лаар чорукту болдуруп, ийгиш шө-лдөри экижидерине салып салбайн, ажылап болур кураваыларын шигээни амырыга бөт-идепкей-ки санал-оонадары көдүрбөй тур-ганын, районга мал чөмөринын быкыг суугун тургузар соруга шийтпирлестимейн келген.

Районнун мал ажылынын өзүп турар нөдөлдөрүн чер ажылын үңдө-рүн-биле өдө тургузуп, экижидерин хүнүнү сөдүттүмөс айтканын кыды-рып тургузуп келген. СЭКП ТН-нын январь Пленумунун шийтпирлериниң болгаш Сибирякын көдөзө ажыл-агый мурнакчыларынын чөвүлө хуралы-нын кара хөроожүгү эвес областарга чер ажылынын хөгжүлүгүнүн, ылыгыг оң культураны бедиткери-нин талазы-биле салган сорулгалы-на дүжүттү Эрзин районнун чер ажылынын эрчи хөгжүлүгүнүн ай-тырыгыларын болгаш кураваыларын ажылаарын чугаалап көргүздү. Мал ажылына четчи саннык, быр-дык чөм-суугун тургузар тыяга-ды бар оолдарын болгаш ийгиш шө-лдөри үңдөрил-биле экижидер, ылы-гыг 18 муң га шөлдерге чөмшөгө-дөк тыя, дыкалаар болгаш ийгиш тарылгазын чөдүрүп турган экижидер. Ийгиш шө-лдөри, оолдарын сүт-

Эрзинге чер ажылын сайзырадыр

Мал ажылы биле чер ажылы бөт-боттарынын аразында түдүш харыла-залыг. Мындыг түрүжө, Эрзин ра-йонга бо талазы-биле улуг чысты-тып турган, чүл дээрге чер ажылын ийги, хавын үшкү чергенин айты-рыш кыдыр саваан, мал ажылы-нын бедик көдүрүлүшүнүн чыгыга талалап чөдир алырын бодан тур-ган. Оң ийгичер чөдир алыштын чыгыдан районнун бодулан практи-калык көргүсөк. Мал чөмөри ку-культураларын, ылыгыга кукуруза-зынын тарылгазын өзү барыгала-лаар чорукту болдуруп, ийгиш шө-лдөри экижидерине салып салбайн, ажылап болур кураваыларын шигээни амырыга бөт-идепкей-ки санал-оонадары көдүрбөй тур-ганын, районга мал чөмөринын быкыг суугун тургузар соруга шийтпирлестимейн келген.

Районнун мал ажылынын өзүп турар нөдөлдөрүн чер ажылын үңдө-рүн-биле өдө тургузуп, экижидерин хүнүнү сөдүттүмөс айтканын кыды-рып тургузуп келген. СЭКП ТН-нын январь Пленумунун шийтпирлериниң болгаш Сибирякын көдөзө ажыл-агый мурнакчыларынын чөвүлө хуралы-нын кара хөроожүгү эвес областарга чер ажылынын хөгжүлүгүнүн, ылыгыг оң культураны бедиткери-нин талазы-биле салган сорулгалы-на дүжүттү Эрзин районнун чер ажылынын эрчи хөгжүлүгүнүн ай-тырыгыларын болгаш кураваыларын ажылаарын чугаалап көргүздү. Мал ажылына четчи саннык, быр-дык чөм-суугун тургузар тыяга-ды бар оолдарын болгаш ийгиш шө-лдөри үңдөрил-биле экижидер, ылы-гыг 18 муң га шөлдерге чөмшөгө-дөк тыя, дыкалаар болгаш ийгиш тарылгазын чөдүрүп турган экижидер. Ийгиш шө-лдөри, оолдарын сүт-

тарарына артезиан кудуктары калдары эрегөжөк чутула. Бо соруда-га бир улуг кураваы болза Тере-Халду, хову оолдарын болгаш мы-нда ийгиш шө-лдөри суттарынын кал эс кыдыр ажылаары болур.

Бо чылын районнун колхозтары-га тарылгазын ийгиш шөлү 1960 чылдыгыга улуг 1,6 катал, оң ийгиште мал чөми культуралары-нын шөлү 2,6 катал калбарар. Уне-гит мал чөми культуру—кукуруза тарылгазын 1960 чылда 200 га тур-ганын бо чылын 500 гага өдөр. Мал чөминге 20 га чөдир чыгар сөөкүзүгүн баштайгы тарылгазын база чорудары көдүргөн. Тараа культураларындан бо районнун байдыгына эн таарымчалыг, ажык-тыг культуру арбай болур. Чаын та-рышар амыз-тасты чыгө-тараны тарышары база-ла ажыктык. Эрт бүдүреринин немелде кураваыларын—хаваан болгаш куш ажылын колхозтарга эвотурп деп турар чү-вө болгаша, оларын чөм-суугу чер ажылында хаймыртынар. Ил-чангаш тараа культуралары-биле чөроелештир картофель, ногаалары чөроелештир чөмшөгөк, чөмшөгөк мал болгаш дамылында чөмшөгөк чөмшөгөк культураны тарып эвотур-ринге оңа кичээптег салыры чуту-ла.

Партиянын XXII съездинге ал-дар болдунар чарышка эригилээр кирижик, бо чылын тараа культу-раларынын ба бүтүрүлгөн ортума-алык 8—80 центерден—74, ногаа-рыдан—80 центер дүжүттү, куку-руза тарылгазынын ба бүтүрүлгөн 300 центер ногаал массасын дү-жүлүн эвотурп, чүгө боттарынын ийгиш хөроожөлдөрүн хайдырар эвес, а күрүннеге 500 центер та-рааны дүжаарын хүлээнгенер. Чер

айдын мурлукугу шыкша эртенгей-леп көөр практикада шүүт чыйлаш, ону ажыл-агыйга халга ап, бирги эөлгөчтө оң культураны бедиткеш дээр агротехникалык нөдөлдөрүн боттандырар болза хүлээлгелерин күүсеттинейн болур. Бедик дүжүт алыр тыяга черин аңа ажылап кыдыр, организастаачы болгаш минералдык чөмшөгөкчөлдөрүн анда төгөр, чө-гүтүр «а-шмыкты хайдырар, бөк үнүш-тер-биле демиселди чорудар бергес. Бо хөмөгөлери колхозтарга четче боттандырыл келген. Ам көдөзө бү-рүлгөтө тарылга шө-лдөри шийтеп тургаларын чарып, хөроон кароола-рын тургузары чутула. Районга үре-ин хөроонун хыналда лаборатория-сын тургузуп, бүүтү культураны сорулгуп, түс черин байдалыга шийдеп алыштын үреништер-биле чө-вүлөдөрүн чөдир алыр ажурлуг бис.

Хүлээлгезин күүсеттинерге амыг-өйлөтү бер эн өдө акыл болза, ча-сым тарылгага бүүтү белеткелерин мык хынамчалыг чоруткаш, чөмкү хүннерде доозалы болур. Тус-тус көлхозтарда машина-техникалык сөветелери ам-да доозулаан, үреништер четпелештирмишкен. Куку-руза, картофель болгаш ногаалар шө-лдөригө өдөк сөөртүлгезинин планы чүгө 23 хуу күүсеттинген. Хову тургаларын белеткөрчөкө кичээлди салдырмаан. Колхозтарга бо чыктын андыралта-биле бедик 1391 га черин улуг алдарын бедит-тиренип турар. Механизатор кал-дарын болгаш хову ажылаачыларын шийдеп ап, оларын ажыл ку-валдызын, трактористерин, тараа калдарчыларынын графика пла-нын ажылап кыдыры чутула.

A. ТЫХЕЕВ,
районнун көдөзө ажыл-агый инспекциязынын көд агроному.

КУЛЬТУРА АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫ—ПАРТИЯНЫҢ ДАЙЫНЧЫ ДУЗАЛАКЧЫЛАРЫ

РСФСР-нин культура эргелелдеринин республикаларнын культуура министрлеринин чөвүлө хуралы

МОСКВА, апрель 4. (СЭТА). Эр-темин чедикичтерин болгаш мурнакчыларын күш-ажылын аргаларын миллион-миллион кижилерин болдулар. «орук айткычылар»-биле бедижер деп партиянын кыгыгыгы культураның ийи сандыг ажылаачыларын сорук кир-ген. Амыг үдө оларын бүүтү ажыл-чорудулгага көдөзө ажыл-агый бүүтүргөзүне мурнакчы дуркултаны пропагандаларында болгаш белет-теринге чыгырткан.

СЭКП-нин XXII съездинге белеткелдерин база СЭКП ТН-нын январь Пленумунун шийтпирлеринде колбаштыр уран түдүлүп болгаш культуру албан черлеринин сорул-галарын чугааладыр дээр РСФСР-нин областтар база крайлар күүсөк-нарын культуру эргелелдеринин начальниктери, автономнун респу-бликаларын культуру министрлери Москвага чыгыларар.

Илетелчи, РСФСР-нин культуу-ра министери эш Попов, Россия Федера-циянын уран чүтүл ажылаачыларын, библиотечкаларынын, клуб-тарынын, кино студияларынын, ном үндүрер черлеринин күүсетче чо-гугу тоодарга хөмөгөлөрүн улуг програмизациян айткан чутулаан.

Амыг үдө мурнакчыларын дү-жүлдөзү-биле четпелешкен дите-ртура биске хажыгыгындан-даа артык хөроо апарган дээрэан ми-нистр онаалап демгелгез. Оң-биле колбаштыр көдөзө хөроожөлөрүн-биле үндүрер чөдө чогаалдык пла-нын өдө кирюп турар. Чер-черлерде ном үндүрер черлер-биле казы «Со-вет Россия» деп ном үндүрер чер «Коммунистический орук айткычылар» деп бөлүк брошюраларын үн-дүрөт.

Көдөзө ажыл-агый фильминерин кылып бүдүрерин көүдөлдөр. Бо чылын ийгиш сөөкүзүгүн алдар-лыг эвотургучу А. Свешлягин ажылынын дугайында, Кубанын механизаторларынын кукуруза ажылап эвотурп турарынын, «Си-бирянин орук айткычыларынын», «Бурятиянын кукуруза чыгарыны» болгаш өске-даа мурнакчыларын дугайында кино-фильмдер чогаат-тып кыдынар. Республиканын кинофондазын болгаш кино тардыр конторагынын ажылаачыларын бо чылын көдөзө ажыл-агый филь-неринин ийи миллион хире кино сөөкүзүгүн чоруду болгаш көдөзө клубтарга 12 муң кино лекторий-лерин организастаар.

Библиотечкаларынын фондуралында көдөзө ажыл-агый литературада четпейн турар таварылгалар бар. Ийгичангаш библиотечкаларга эрегөжөк чутула литературадыр боттары шийдеп ап турар. Кострома областын Культура биле көдөзө ажыл-агый эргелелдеринин дуркулгазы база мурнакчы дуркултаны дугайында тускай библиотекалыгышты четче-

дигирский база Оренбург областын культуру эргелелдеринин начальниги Б. Е. Барков олар чутулааннар.

Оң сөөкөз кукуруза эвотуринин мурнакчы дуркулгаларын белеткери-нин болгаш пропагандаларынын талазы-биле Кабардино-Балкар АССР-нин культуру албан черлери-нин чедикичтеринин дугайы министри Ф. Т. Арсаева чутулаан. Ставе-поль крайнын культуура эргелелдеринин начальниги Н. И. Фунтиков боду-нун чутулыгына күш-ажылын мурна-кчы аргалары болгаш көдөзө ажыл-агый эртеминин чедикичтерин пропагандаларында тыныу ажылап турарында доктаган. Проф-союзалдык болгаш бөт-ымынгар коллективтерин күжү-биле көдөзө чогуу турган чүгө хандырылганын организастап турарында дугайын Воронеж областын культуура эргелелдеринин начальниги А. Г. Долженко тылселген. Новосибирск областын культуура эргелелдеринин начальниги Н. Р. Чернов көдөзө культураның көдүрүлүшүнүн дугайында со-нуурганчы санарын көргүскен.

Совет кижилерин ажыл-хөроон боттарынын чогаалдарында дигир-чи көргүзөрчөк чорукчулары, композиторлары, литераторлары А. И. Попов кыйгырган.

Министр илетелгенин түннел кезе-ден калдыр белеткелеринин айты-рыларында колбаштыр. Чүгө бо чылын күр черлерге үш муңдан эвез эвес амык тускай эртемин-лер чоругу.

СЭКП ТН-нын январь Пленумунун шийтпирлери-биле колбаштыр кө-дөзө ажыл-агыйнын мурнакчы прак-тикалык болгаш эртеминин чеди-кичтерин пропагандалары талазы-биле культуру албан черлери-нин ажылынын дуркулгазынын дугайын Алтай крайнын культуура эргелелдеринин начальниги К. С. Вла-

БИСТИҢ МУРНАКЧЫЛАРЫВЫС

Үлетпүр, транспорт болгаш тудуг ажылдакчыларынын партия база ажыл-агый активиниң область чөвүлө хуралы

Дүүн, апрельдин 7-де, областын хөгжүм-шин театрына үлетпүр, транспорт болгаш тудуг ажылдакчыларынын партия база ажыл-агый активиниң область чөвүлө хуралы болуп эртен.

Хурал «Областын үлетпүр, транспорт болгаш тудуг черлери-нин 1960 чылда ажылынын түннелдеринин база 1961 чылда сорулгаларын дугайында» СЭКП обкомунун ийги секретари эш А. В. Андрушневтиң илеткелин чугаалашкан, областын үлетпүр, транспорт болгаш тудуг организастаачыларын ажыл-чыннарына болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларына, албан-хаакчыларына кыгыгыг үндүргөн. Хуралдын дугайында делгелерниг өтөтү тускай парлаттыныл үңер.

«Элегес» совхозтун кукурузачысы Н. К. Тоцилов 120 гектар кукурузанын гектарындан 300 центер ногаал массаны дүжүдүн амыг деп хүлээлгезин алган. Чурукта: кукурузачы Н. К. Тоцилов.

«Тимлеге» совхозтун саанчысы Ондар Хелер ортумак шолонгын өө-релдигизин дооккш, фермага ажыл-дап кирген болгаш сүт саалдазынын талазы-биле бедик көрүлүгүгү чөдир алган. Чурукта: Ондар Хелер.

«Кызыл партизан» совхозтун трактористи П. Н. Нарыгин бо чылын чымчак алдарыга шийткелерге 15 күндүгү трактор-биле 1500 гектар черин алдарып ажылаар деп хүлээнген. Чурукта: П. Н. Нарыгин.

«Межегей» совхозтун саянчысы М. Ф. Хромченко эртен чылыг бодуңга быгылган инек—бүрүзүңдө 2566 кг сүттү саткан. Бо чылын ол инек санындан 2800 кг сүттү сазарын дүжүңгөн. Чурукта: М. Ф. Хромченко.

«Кызыл партизан» совхозтун бир көдөз инек калдарчысы Ирек Удун барга 68 бызына 48 инеке чагыш-тырып эвээр арга-биле дүжүлдүрүп турар. Оң кызымак ажал турарын-дан инектерин күжү шыгарып. Чурукта: О. Кумбазев.

АМЫДЫРАЛ-БИЛЕ ХОЛБАШТЫРАР

«Амгы үенин байдаларында партия пропагандалынуу соругдарының дугайында» СЭКП Төп Комитетинин докталан амдыралга ботандыр дөш Кызы хоорайнын партия организацилары эвен ботутт хемчегерин алган. Оларның бирөөн болса, ажыл-амырал-биле, хун бунуна практиктин соругдарының күүседирине-биле холба-кан политикта өөредилгени бо өөредилге чыдында эвен калба-биле организацилар эвен. Политиктин өөредилгени илди хевирлеринин бирөөн болса, хоорайнын эвен хый бүүрүлгелеринде организацилар коммунистти кижизилгенни шко-лалары болуп турар.

Од школаларын программаны яны-бүрү темалардан тургустунган: коммунистти интиледдин хөгжүдө-лөвүн ийн баазаны, амжыттын кон-нарны коммунистти ботта кижиле-дери, тодаргай экономиканын айт-мырлары, күш-ажылын муракчы тургулгалары, тускай мергелини бедилерин бүүрүлге өөредилгени болаш оон-даа өске.

Бо школаларын иштинден Улуг-Хем иштүрүтүп ажыл-агый чериде тургустунган школаларын амжылын туркулазы дык солун. Мында партия организацилары ийн амжылап кылар дегини ийн эөөчөө-нни айы-биле ийн школаны тур-гускаш, өөрениргени таарымчалыг оран быжы-биле, чутуга херексел-дер биле эки хандырган. Школалар-нын улуттуктары кичөөдөр эрт-тирерине шынгы белеткенни, бүү-рүлгенин амжыралында бар чүү-дери кичөөдөргө илпип ач, көрү-гүзүт материаллары боттары белет-кен, дынамчалыга номчутур ном-нарны болаш белеткенни арга-ларын сүмел берип турар. Бо бүүгү дынамчалыгын илпекер со-кургалын бедиткен.

Од школаларын бирөөнүнчү улуттуктун ош Чередиченко ол коллективте өөредилгени ам 3 чыл чорудуп турар. өөредилгени оон организацилар турарнын арганы эки. Од амжытын мурунда өөренир те-мага боту эки белеткенни, хый ном-нарны номчут, тодаргай планын тур-гускаш, көрүгүзүт материаллары белет-кен ап турар. өөредилге чоруп турда, ол баштай өрткөн кичөөдө-р өөренир теманын утказын допчулап агандырган, кол айттырлары то-даргай турар. Оон сонда алба-дал чок, эки-туранын беседаны эл-дээр: дынамчалыг айттырлары таймбырап, бот-боттары немеш-кир. Пропагандист түнелин кылып, шын эвес чүдүлери элип, чедир таймбырлаш, белеткен үезинде каныг айттыр берге болганын со-нуурган көр. Оон сонда чам теманы бесед ахыр-биле, дынамчалыг айттырларын киржидген-биле таймбыр-лап берген, бажына номчутур ном-нарны, белеткенни арганын сү-мел берип турар.

Эш Чередиченков эртинир турар кичөөдөргө бир эки тала-зы болса, өөредилгени ол коллектив-тин мурунда турар соругдарын шиптирээр-биле сыры холба-штып турарында. Чижээ, «Бот ордуга-чарылга» деп теманы өөре-лип турда, теоретикти чүдүлери заволта болаш хеткере байла-биле холбапшырылган, амжылан-дырда, албан-хаакчылардан болаш эки заводунун, хетерин улутук-чуларындан хамарыгалыг дыка хый четпестери школанын дынам-чалыгын илереткен. Оларның иштин-ден мындыг фактылар база илерет-тинген: хорттынын бир черден өске черге чайлаш даямлап ту-рарыдан чаа акша-биле 100 ажыг рубльди цех ажыг чарыгдан, Чам-дык амжычыннарнын механизмер-ге хумага чок болуп турарында чамдыктары ажылдала эрте үнүп, оларның септелгенге хый хөрөн-диги чарыгдалыган болган. Тех-никаны багай билер кижилерни ме-ханализмерге ажылдалып турарын-дан электротыкчыларнын чүгү-аарташ, үрелин тургулаан. Ол иш-каш, мыш цегине бар 7 айттар-биле кыдыг-даа ажыл кылышан, олар-ны ажаап хемчегеринге 13,6 муң рубль (эрги акша-биле) чарыгдал-тынган болаш оларның бирөөн чү-дүп өлген.

Мыш улутпур ажыл-агыйнын ме-бель цегин кулу шынарлыг проду-кция белеткенни, улуг каражага та-варжын турар. Чүгле шкафтартын ортоон кудуктамында бесин 23 муң рубльди (эрги акша-биле) чү-дүркен, Мыш ажылдап кылар цех-тин планын күүседиригени хун бүүрү 100—120 кубометр мыш херек тур-да, херек кырында чүгле 50—60 кубометр багай шынарлыг мыш кээп турар. Школанын дынамчалыгын кичөөдөн тура санап көргө, мыш салдымышкыны эгелже чедир 6,5 муң кубометр мыш херек болган, а херек кырында бары чүгле 2,5 муң кубометр болуп турар. Бо чорук планын үезинге чедирин болур дээрин дынамчалыг илереткен.

Школанын кичөөдөргө үезинде айттырылган четпестери чайла-дынын, күш-ажылын бүүрүлгү-дүзү бедилеринин, цехи саң-хөө та-лазы-биле бергедөшкүндөн чайла-каш, муракчы бүүрүлгелерини денделгени чедиринин чутуга хемчегерин база чутулашкып, чаа-чаа саналарын тый үндүртүшөн.

Од хемчегерге амжычыннарнын мергелини бедилер өөредилгенин экижидери, ажыл шактын көп ажы-ларын, амжылар черин шын орга-низациларын, шуудуланын дүрөн арганын шиптедип алыры болаш өскөлөр-даа хамаржып. Илчээр-амын амжытын шын тургузушан, рыма үезикин дүжүрүш, башым-шкын дузаны-биле үезошкын кыл-дыр арганы, кургаг чер орту-биле ам четпейн турар мыш материал-нын белеткенни дынамчалыг сүмел киргиткенер. Бо бүүгү саналар болаш хемчегер аажок үнеги бола-ш бүүрүлгенин амжыттын экижиде-ринге улуг дузалыг болаш.

Теорияны бүүрүлге-биле, прак-тикти соругдарыны күүседири-биле холбапшыр өөренир чорук чүгле дынамчалыгын билдин бедилер өөредир эвес, оон-биле кыды-бүү-рүлгелерин улуттуктарын база өөредип, практикти соругдарын шиптирээрине оларга улуу-биле дузалар, Мынчанга бүүрүлгелер-нин улуттуктары дынамчалыгын кырген санал-омаларына дыйнагын болуп, ол саналарын ботандыр тапаны-биле боттуг хемчегерин амы ужурут, Байла-да улуттуглар өөредилге үезинде үнөн саналарын кичөөдөргө-көрүп турар болду, мыш өөре-диге-лаа, ажыл-херек-даа эки бо-луп турар. Чижээ, Улуг-Хем мыш улутпур ажыл-агыйнын мыш амжы-лап кылар цегини начальниги эш Фаларево кичөөдөргө боту олуржу-п, өөредилгеге таарымчалыг байдал-дарын тургузуп берип, өөредилге үезинде үнөн саналарын хынамчалыг өөренип турар. Мынчанга мында өөредилге-даа, ажыл-агый-даа багай өвөс. Ол цехтин коллективни күш-ажыл бригаданы деп ат дөш чедикшигини демисежин турар бола-ш СЭКП-нин ХХП съездинде че-дикшигини ужуракчы дөш чарыш-ты калбартымышан, чыл планын де-кабрь 15-те күүседирип, пландан ажыг 600 кубометр илген матери-алдарын бөзрин хүлөөнгөн. Школанын дынамчалыгын өөредилге чылы-нын төнтүзүгө чедир боттарынын мергелини бир разырака бедилерин хүлөөнгөн.

Политиктин өөредилгени бүүгү хевирлерини амжыл-агый соругдары-биле сыры холбапшыртыр бо-лурун чижээ «Сельхозтранс-та» СЭКП төнтүзүн өөренир бөд-гүмүн амжытыннан көрүп бер-дүр. Бөдүмүн пропагандалы эш Стариков кичөөдөргө хынамчалыг белеткенмишан, өөренип турар те-маны коллективтин мурунда турар соругдары-биле эки дүүштүрүп тур-ар.

Элчегелиг тема-биле холбапшыр, хоорайнын XV партконференциянын түнөөдөрүн чутулашкып тура, АТФ-нын амжыл-агыйнда байдалы тодаргай чутулашкып көргөн. Анда дынамчалыг биле пропагандист АТФ-ка четпестерини ханымы-биле анализден көргөн. Машинага авария кылган Салаковтун дугайын шип-дыгын чутулашкып, оон чылдаганын илереткенер. Четпестери чайла-дыр тапаны-биле ол кичөөдөргө дыка хый чутуга саналар үнөн, бүү-рүлгенин улуттуктарын ол санал-дарын үнелер көрүп, арагарлап чө-рүккә улут демисежи калбартып, чолзаачыларын болаш илпетчегерин амжытын контролдарын эки-житкен.

Политиктин өөредилгени, оун амдырал-биле, амжыл-агый соруг-дары-биле холбапшыртырын чуту-гулаш үневес чоруктар хоорай-нын чамдык бүүрүлгелеринде, пар-тия организациларында бар. «Ком-мундуг» септеле тулуг өргөдөлүн-дөргө, «Тыва тулуг» тулуг-монтаж өргөдөлүнө партия организацилары өөредилге чылынын эгезинде-не политиктин өөредилгеге кичөө-дөргө салып, пропагандистери эки-шилин албайн турган. Оон түнө-венде бөдүмүр өөредилгенин сөгү-саткан. Кижилери өөренип турар черлерде амжыл-агыйнын түнөөн ба-за багай болган. «Тыва тулуг» ту-луг-монтаж өргөдөлү 1960 чылдын планын күүсөтүшөн болаш 1,5 миллион рубль (эрги акша-биле) кара-жалы болаш.

Чүрт улутпур өргөдөлүнө партия организациларынын секретары эш Малишев, алты заводунда партия организациларынын секретары эш Ермолаев олар политиктин өөредил-генин организациларын болаш улуттугуну кедергей харымсалга чок көрүп турар.

Партия чырдымышкынын бүүгү хевирлеринде өөредилгенин амжы-рал-биле сыры холбапшыртыр, илчээр СЭКП ТК-нын январь Пленумунун шиптирлерин амдырал-га чедикшигини ботандыр амы узе үн чутуга, Н. КРОТСКИЙ, СЭКП хооромунун секретары.

Кызыл хоорай улам-на чаагайжып, чуртталга-амыдыралдык чаа-чаа бажынары немешип турар. ЧУРУКТА: аш-чөм кымыччыларын чуртталга-суурунуу районуна-да чоокта чаа ажылдала кирген чаа магазин.

Фото П. СТАХНЕВИН.

ЧАА МАГАЗИН

Кызыл хоорай улам-на чаагайжып, чуртталга-амыдыралдык чаа-чаа бажынары немешип турар. ЧУРУКТА: аш-чөм кымыччыларын чуртталга-суурунуу районуна-да чоокта чаа ажылдала кирген чаа магазин.

Фото П. СТАХНЕВИН.

ТАРЫЛГАГА УТКУШТУР

Трактор-хову бригадалары

Совхозта үш трактор-хову бри-гадалары четпелетинин тургустун-ган. Бирги бригадала 21 трактор, 42 трактористер, 35 принциптер, чамдыктар бажыгалтыган. Ий-ниги, үшүк бригадаларынын составы база четпелетинген. Тракторларын көдө ажыл-агый машиналарын септелегени довулган. Техника ко-лонна кылдыр чыксаатыган.

Трактор-хову бригадаларынын тус-тузунда лову тургаларынын септелегени доустур чыган. Сов-хоз бо чылын 13 муң 417 гектар турары тартып, чамдык чет-пелестерини тыптынып ап тур-ар. «Мильтурум-533», «Москов-ка», «Долниская-12» деп сорттуг үрезинер база бар.

«Найрал» совхоз (Чаа-Халде) ку-гуруза тарып өстүрүп үш эвеналар-нын тургустун, оон шөлүндө 1200 тонна өдөтти төккөн, өдөк өөрүтүп төгөр ажыл үртүгүчүлөп турар. 320 шиш рамалар-биле шыптыган пар-никтерге ногаа рассадаларын өстү-рүп турар. Огөрд тарылгалы бо чы-лын 40 гектар чедер, оун тарын олуртуп болаш ажаап өстүрүп 25 кижик составтык бригада амжылап турар. Трактористер Дюшев, Биче-ков, Анчыкай боттарынын агрегат-тарын кукуруза тарырынга мык кылдыр белеткен алганар.

М. ШАНТАР-ООЛ.

Ногаа олуртулгазынга

«УТБА-нын 25 чылы» совхозтун Ах-Туртучу участкасында ногаа амжы-лын зөөнө олуртулгага хынамча-лыг белеткенни турар. Улут дурту 63 метр ийи парниктерин арылган белеткен, анда херектээр 85 тонна эрги, 187 тонна чаа өдөтти мөөн-гө, өөрүткен.

Парниктерге 140 рамаларын сеп-телеп шилдеп кылган. Од мышкаш пар-никтер шымарына 167 саваң-ши-дыг даргазы хөмүдө-биле дынвалдып калды.

Улутчулар хурамынга өчтөттүгү илкеткел кылдыр хүлөөнгөнгө чам-дык кооперасчыларын мыш илдиг белеткен чок болганнын кол чыл-даганын чүдөл дөш, хуучулар ху-ралын бедик денештиг эртинерин-ге райпо баштар черинин кичөө-дөргө салганмында, садмг амжылакчы-ларын ортугуну районуон органи-зациястыг амжытынн четпешкенде. Чамдык магазиндин өргөдөлчөрү оун амжылап алган, харымсалга чок чорукту болдуруп, хуучулар хурамын хүндүлөр көрбөзүнөр. Ка-жаны улуттарын кышкы, чаксы, чайгы тынарны раймага чү-ге чогуу? — деп айттырды:

— Оон чылдаганын чүдөл дөш, ук тоннар районуон скандарында бедик чок ийин—деп, өргөдөлчөр барык тоомча чок харымсалга калды.

Столваа директору эш Докисов хуучулар мурунуга өчтөттүгү илкеткел кылдыр-биле өс алды. Столоваа байдалды директор база-ла тодар-гай чутулган шыдаван, хурага бе-леткен чок келген.

Чемениччилерини саналда-рынга, айттыргаларына харым бер-бери барынын чылдаганын чүдө ир-ти? — деп, айттырды хуучулар ди-ректордан салган.

— Харым бөзрин уттултур «та-варылгалар» тургулаар-ла болаш— деп, ол харымсалга чок харымсалга калды.

— Хуучулар хурамынга өчтөттүгү илкеткел кылдыр бөзрин-биле сал-гыларын турбуже, районуон амжы-лагы баранарын садмгалар мага-зинин өргөдөлчөрү эш Гейцен бе-леткенн албаан-дыр — деп, хура-лын чүдөтүшөр — деп, хуучулар ма-нин олурганар. Илчээлээч, рай-магын амжытын ханым анализден өргөдөлчөр илкеткел өргөдөлчөр кылдыр кылдыр. Илчээлээч 6 ми-нута иштинеде эзвен каш саннар айттым, өргөдөлчөр илчээрден дөшө маңай берди. Раймагтын амжытын, оларын чайлаштырып аргаларын ол айт-тып. Чамдык сөс-биле чутулашкан, хуучулар мурунуга өчтөттүгү илкеткел-биле раймаг өргөдөлчөр барык белеткеннөө, а районуон тала-зында ийи-чаа айгарлап көрбөн.

— Бичи улуттарын кышкы, чаксы, чайгы тынарны раймага чү-ге чогуу? — деп айттырды:

— Оон чылдаганын чүдөл дөш, ук тоннар районуон скандарында бедик чок ийин—деп, өргөдөлчөр барык тоомча чок харымсалга калды.

Столваа директору эш Докисов хуучулар мурунуга өчтөттүгү илкеткел кылдыр-биле өс алды. Столоваа байдалды директор база-ла тодар-гай чутулган шыдаван, хурага бе-леткен чок келген.

Чемениччилерини саналда-рынга, айттыргаларына харым бер-бери барынын чылдаганын чүдө ир-ти? — деп, айттырды хуучулар ди-ректордан салган.

— Харым бөзрин уттултур «та-варылгалар» тургулаар-ла болаш— деп, ол харымсалга чок харымсалга калды.

— Хуучулар хурамынга өчтөттүгү илкеткел кылдыр бөзрин-биле сал-гыларын турбуже, районуон амжы-лагы баранарын садмгалар мага-зинин өргөдөлчөрү эш Гейцен бе-леткенн албаан-дыр — деп, хура-лын чүдөтүшөр — деп, хуучулар ма-нин олурганар.

ЧӨПТҮГ НӨГӨДӨ

Илчээлээч 6 ми-нута иштинеде эзвен каш саннар айттым, өргөдөлчөр илчээрден дөшө маңай берди. Раймагтын амжытын, оларын чайлаштырып аргаларын ол айт-тып. Чамдык сөс-биле чутулашкан, хуучулар мурунуга өчтөттүгү илкеткел-биле раймаг өргөдөлчөр барык белеткеннөө, а районуон тала-зында ийи-чаа айгарлап көрбөн.

— Бичи улуттарын кышкы, чаксы, чайгы тынарны раймага чү-ге чогуу? — деп айттырды:

— Оон чылдаганын чүдөл дөш, ук тоннар районуон скандарында бедик чок ийин—деп, өргөдөлчөр барык тоомча чок харымсалга калды.

Столваа директору эш Докисов хуучулар мурунуга өчтөттүгү илкеткел кылдыр-биле өс алды. Столоваа байдалды директор база-ла тодар-гай чутулган шыдаван, хурага бе-леткен чок келген.

Чемениччилерини саналда-рынга, айттыргаларына харым бер-бери барынын чылдаганын чүдө ир-ти? — деп, айттырды хуучулар ди-ректордан салган.

— Харым бөзрин уттултур «та-варылгалар» тургулаар-ла болаш— деп, ол харымсалга чок харымсалга калды.

— Хуучулар хурамынга өчтөттүгү илкеткел кылдыр бөзрин-биле сал-гыларын турбуже, районуон амжы-лагы баранарын садмгалар мага-зинин өргөдөлчөрү эш Гейцен бе-леткенн албаан-дыр — деп, хура-лын чүдөтүшөр — деп, хуучулар ма-нин олурганар.

Илчээлээч 6 ми-нута иштинеде эзвен каш саннар айттым, өргөдөлчөр илчээрден дөшө маңай берди. Раймагтын амжытын, оларын чайлаштырып аргаларын ол айт-тып. Чамдык сөс-биле чутулашкан, хуучулар мурунуга өчтөттүгү илкеткел-биле раймаг өргөдөлчөр барык белеткеннөө, а районуон тала-зында ийи-чаа айгарлап көрбөн.

— Бичи улуттарын кышкы, чаксы, чайгы тынарны раймага чү-ге чогуу? — деп айттырды:

— Оон чылдаганын чүдөл дөш, ук тоннар районуон скандарында бедик чок ийин—деп, өргөдөлчөр барык тоомча чок харымсалга калды.

Столваа директору эш Докисов хуучулар мурунуга өчтөттүгү илкеткел кылдыр-биле өс алды. Столоваа байдалды директор база-ла тодар-гай чутулган шыдаван, хурага бе-леткен чок келген.

Чемениччилерини саналда-рынга, айттыргаларына харым бер-бери барынын чылдаганын чүдө ир-ти? — деп, айттырды хуучулар ди-ректордан салган.

— Харым бөзрин уттултур «та-варылгалар» тургулаар-ла болаш— деп, ол харымсалга чок харымсалга калды.

— Хуучулар хурамынга өчтөттүгү илкеткел кылдыр бөзрин-биле сал-гыларын турбуже, районуон амжы-лагы баранарын садмгалар мага-зинин өргөдөлчөрү эш Гейцен бе-леткенн албаан-дыр — деп, хура-лын чүдөтүшөр — деп, хуучулар ма-нин олурганар.

Илчээлээч 6 ми-нута иштинеде эзвен каш саннар айттым, өргөдөлчөр илчээрден дөшө маңай берди. Раймагтын амжытын, оларын чайлаштырып аргаларын ол айт-тып. Чамдык сөс-биле чутулашкан, хуучулар мурунуга өчтөттүгү илкеткел-биле раймаг өргөдөлчөр барык белеткеннөө, а районуон тала-зында ийи-чаа айгарлап көрбөн.

— Бичи улуттарын кышкы, чаксы, чайгы тынарны раймага чү-ге чогуу? — деп айттырды:

— Оон чылдаганын чүдөл дөш, ук тоннар районуон скандарында бедик чок ийин—деп, өргөдөлчөр барык тоомча чок харымсалга калды.

Столваа директору эш Докисов хуучулар мурунуга өчтөттүгү илкеткел кылдыр-биле өс алды. Столоваа байдалды директор база-ла тодар-гай чутулган шыдаван, хурага бе-леткен чок келген.

Чемениччилерини саналда-рынга, айттыргаларына харым бер-бери барынын чылдаганын чүдө ир-ти? — деп, айттырды хуучулар ди-ректордан салган.

— Харым бөзрин уттултур «та-варылгалар» тургулаар-ла болаш— деп, ол харымсалга чок харымсалга калды.

— Хуучулар хурамынга өчтөттүгү илкеткел кылдыр бөзрин-биле сал-гыларын турбуже, районуон амжы-лагы баранарын садмгалар мага-зинин өргөдөлчөрү эш Гейцен бе-леткенн албаан-дыр — деп, хура-лын чүдөтүшөр — деп, хуучулар ма-нин олурганар.

Т. ТАЛГАНЧИ, А. ДУГЕРЖАА, «Шыныг» корреспондентери.

Хойларнын чылда ийи оолдашкынынын дугайы

СЭКП ТК-нын январь Плену-мун шиптирлерин амдырал-га чедикшигини ботандыр амы узе үн чутуга, Н. КРОТСКИЙ, СЭКП хооромунун секретары.

Көдөз амжыл-агый амжылакчыларынга сүмелиг семинар

Чижээ, январь азы февральда хураганнаан хойларнын оолдарын ил-дөө азы май айда узун каашкан, июнь азы июль айда баш катар оларын эдержелегери киргерге ноя-брь, декабрь айларда төртүр.

Бистин областык хойжулары но-ну чынар болууларын билдирер. Мында-да болса, бисте херек кы-рында көзүлгөн хый четпестер бар. Хойларга кошкарларын калып ал-гаш мыш, чай чок үсөөс. Хойнун кезден төрүүрүн үези, чедери тө-рүүрүнүн саны, азы мындыг хый тө-рүтүшө бо, төрүтөс бо деп айттыр-көргөн хойнуун болуна-даа балдынес. Салып алган кошкарлары аны-бүрү: меринес, хайнак, каракул, тус чер-нин дөөн. Оон өске болууну хууда хураган кошкарларын бөзрин чамдык хойжулар салып алган турар. Моон түнөөн чүдө чорук дөөргө, азын-бүрү шылар чок хураганнар төрүт-түнөш, хормачык хый, мышын шы-лары тутулган, азын-бүрү бутула-зынын частырылар үнүп турар. Ол хойнуун хөв чангыс аай эвес, оларын арамзына хайнактар-да, тус черин-да хойлары бар болуп турар. Тус черин хойларныга хай-нак (бирги, ийги салгалдын, болу-буздук укса, болуп шиптирмишөө) кошкарларын салдыра кончут хо-рады. Хайнак (бирги, ийги салгал-дын болаш нарлы дүктүгү апарган) хойларга тус черин кошкарларын ылангыча хураган кошкарларын са-лыра мырылгы хоралыг. Кошкар-ларын азыраас, хый-биле дөмөй-ле тургузуп чуртталгалар олар хой-лар-ды эдербес, оон ужуруннан ха-мы-да хый кызыраар.

Кошкарларын мындыг байдал-ды амжылар чорук бир ийи, бир дески назымы хураганнар алыр-ныга мырылгы шалтыктыг. Оларын чүдө-дүлгүлүн тургузуп алыры оон-да берге алаар.

Моон бөдүрүлгөвүн арганы чүд дөргө, бир доганга турар төрүүр хый аргалыг, чылда болуп өөр, чангыс назымыг, чангыс чүзүлгүс (ак, ка-ра азы шокар), хайнак, бир ийи салгалдын болуу бола эки. Анда каныг кошкарларын оран, быжы-лап бөзрин берген. Оларын ол төрү-дү алыр хуулазын бодан турган, тарып бооздын алыры чугула айты-

Ыш бээр болду. Бо чүдүдөр бурн сагынтынар болса, хойну баш саны доорав, чаш те-лу менди ажаат-чынар, хойларын чылда ийи катар хураганнадып ап база болду.

Ийи төрүүшкү-ге кирер хойлар-ны сула эдержи-ге-биле эдершти-реге төрүүрүнүн хуусааы узаар, бир мын хураган алырнына шаптык чылда болду.

Хойларнын чылда ийи оолдашкынынын дугайы

Илчээлээч 6 ми-нута иштинеде эзвен каш саннар айттым, өргөдөлчөр илчээрден дөшө маңай берди. Раймагтын амжытын, оларын чайлаштырып аргаларын ол айт-тып. Чамдык сөс-биле чутулашкан, хуучулар мурунуга өчтөттүгү илкеткел-биле раймаг өргөдөлчөр барык белеткеннөө, а районуон тала-зында ийи-чаа айгарлап көрбөн.

— Бичи улуттарын кышкы, чаксы, чайгы тынарны раймага чү-ге чогуу? — деп айттырды:

— Оон чылдаганын чүдөл дөш, ук тоннар районуон скандарында бедик чок ийин—деп, өргөдөлчөр барык тоомча чок харымсалга калды.

Столваа директору эш Докисов хуучулар мурунуга өчтөттүгү илкеткел кылдыр-биле өс алды. Столоваа байдалды директор база-ла тодар-гай чутулган шыдаван, хурага бе-леткен чок келген.

Чемениччилерини саналда-рынга, айттыргаларына харым бер-бери барынын чылдаганын чүдө ир-ти? — деп, айттырды хуучулар ди-ректордан салган.

— Харым бөзрин уттултур «та-варылгалар» тургулаар-ла болаш— деп, ол харымсалга чок харымсалга калды.

— Хуучулар хурамынга өчтөттүгү илкеткел кылдыр бөзрин-биле сал-гыларын турбуже, районуон амжы-лагы баранарын садмгалар мага-зинин өргөдөлчөрү эш Гейцен бе-леткенн албаан-дыр — деп, хура-лын чүдөтүшөр — деп, хуучулар ма-нин олурганар.

Чижээ, январь азы февральда хураганнаан хойларнын оолдарын ил-дөө азы май айда узун каашкан, июнь азы июль айда баш катар оларын эдержелегери киргерге ноя-брь, декабрь айларда төртүр.

Бистин областык хойжулары но-ну чынар болууларын билдирер. Мында-да болса, бисте херек кы-рында көзүлгөн хый четпестер бар. Хойларга кошкарларын калып ал-гаш мыш, чай чок үсөөс. Хойнун кезден төрүүрүн үези, чедери тө-рүүрүнүн саны, азы мындыг хый тө-рүтүшө бо, төрүтөс бо деп айттыр-көргөн хойнуун болуна-даа балдынес. Салып алган кошкарлары аны-бүрү: меринес, хайнак, каракул, тус чер-нин дөөн. Оон өске болууну хууда хураган кошкарларын бөзрин чамдык хойжулар салып алган турар. Моон түнөөн чүдө чорук дөөргө, азын-бүрү шылар чок хураганнар төрүт-түнөш, хормачык хый, мышын шы-лары тутулган, азын-бүрү бутула-зынын частырылар үнүп турар. Ол хойнуун хөв чангыс аай эвес, оларын арамзына хайнактар-да, тус черин-да хойлары бар болуп турар. Тус черин хойларныга хай-нак (бирги, ийги салгалдын, болу-буздук укса, болуп шиптирмишөө) кошкарларын салдыра кончут хо-рады. Хайнак (бирги, ийги салгал-дын болаш нарлы дүктүгү апарган) хойларга тус черин кошкарларын ылангыча хураган кошкарларын са-лыра мырылгы хоралыг. Кошкар-ларын азыраас, хый-биле дөмөй-ле тургузуп чуртталгалар олар хой-лар-ды эдербес, оон ужуруннан ха-мы-да хый кызыраар.

Кошкарларын мындыг байдал-ды амжылар чорук бир ийи, бир дески назымы хураганнар алыр-ныга мырылгы шалтыктыг. Оларын чүдө-дүлгүлүн тургузуп алыры оон-да берге алаар.

Моон бөдүрүлгөвүн арганы чүд дөргө, бир доганга турар төрүүр хый аргалыг, чылда болуп өөр, чангыс назымыг, чангыс чүзүлгүс (ак, ка-ра азы шокар), хайнак, бир ийи салгалдын болуу бола эки. Анда каныг кошкарларын оран, быжы-лап бөзрин берген. Оларын ол төрү-дү алыр хуулазын бодан турган, тарып бооздын алыры чугула айты-

ында 6—7 катар хураганнар. Оон сонда ол кырып бөв. Даштыг черин хойлары кончут кырычал. Чү-ге дөргө, ол черин хойларын ин-дирти муруай эдөөр. Мынчанга хойнуу назымын дийтөөнүн хамар-жып.

Чүртүн экижигээр хойлары назымы докталан турар сезонун болаш ийи-жөвүн кончут эвөөс. Ол сезон болса, чаксы үе болду. Эки-житкен уксаалыг хойларнын амжы-ралына кижини кыргилгени хый (оон ажапта баксыраар болса, амдырал шыдаас). Олар кайы-даа үдө төрүүр, ийи-жөвү хый (чүс хойна-на 20—60 жый ийи-жөвү), херектээр чери чогуу нормалыг-биле хандырттып турар төздө, оларын бөв продукцияны база хый болду.

Бо бүүгү чүүдөрдөн алырга хой-

